# BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA TANQIDIY VA KREATIV TAFAKKUR INTEGRATSIYASI

**Abdusalomova Parvina Furqatovna**
Osiyo Xalqaro Universiteti magistranti
Doi; https://doi.org/10.5281/zenodo.20459530

**Annotatsiya:**
Mazkur ish boshlang‘ich ta’lim jarayonida tanqidiy va kreativ tafakkurni integratsiyalashning nazariy asoslari hamda amaliy imkoniyatlarini yoritishga bag‘ishlangan. Hozirgi globallashuv va axborotlashuv davrida o‘quvchilarning faqat tayyor bilimlarni o‘zlashtirishi yetarli bo‘lmay, balki mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish va yangicha yechimlar topish ko‘nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, tanqidiy tafakkur o‘quvchilarga axborotni tahlil qilish, baholash va xulosalar chiqarishga yordam bersa, kreativ tafakkur esa yangilik yaratish, noodatiy yondashuvlarni qo‘llash va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

Tadqiqotda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ushbu ikki tafakkur turini uyg‘un holda rivojlantirishning metod va usullari, pedagogik texnologiyalari hamda dars jarayonida qo‘llash mexanizmlari tahlil qilingan. Xususan, interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar yaratish, loyihaviy faoliyat va o‘yin texnologiyalarining ahamiyati ochib berilgan. Shuningdek, o‘qituvchining roli, o‘quv muhiti va motivatsiyaning ta’siri ham alohida ko‘rib chiqilgan.

**Kalit sózlar:** tanqidiy tafakkur, kreativ tafakkur, integratsiya, boshlang‘ich ta’lim, interfaol metodlar, ijodiy fikrlash, muammoli ta’lim, pedagogik texnologiyalar, o‘quv faoliyati, mustaqil fikrlash

**Аннотация:** Данная работа посвящена освещению теоретических основ и практических возможностей интеграции критического и креативного мышления в системе начального образования. В условиях глобализации и информатизации становится недостаточным простое усвоение готовых знаний учащимися; особую значимость приобретает формирование навыков самостоятельного мышления, анализа проблем и поиска новых решений. В этом контексте критическое мышление помогает учащимся анализировать информацию, оценивать её и делать обоснованные выводы, тогда как креативное мышление способствует созданию новых идей, применению нестандартных подходов и развитию творческих способностей.

В исследовании рассматриваются методы и приёмы, педагогические технологии и механизмы внедрения интеграции этих видов мышления в учебный процесс начальной школы. Особое внимание уделяется интерактивным методам, созданию проблемных ситуаций, проектной деятельности и игровым технологиям. Также анализируется роль учителя, образовательной среды и мотивации в развитии данных навыков.

**Annotation.** This paper is devoted to the theoretical foundations and practical opportunities for integrating critical and creative thinking in primary education. In the context of globalization and rapid information development, it is no longer sufficient for students to simply acquire ready-made knowledge; it is essential to develop their ability to think independently, analyze problems, and find innovative solutions. In this regard, critical thinking enables learners to analyze, evaluate, and draw conclusions from information, while creative thinking fosters the generation of new ideas, the use of unconventional approaches, and the development of creativity.

The study examines methods, pedagogical technologies, and mechanisms for implementing the integration of these types of thinking in the primary school learning process. Particular attention is given to interactive methods, problem-based learning, project activities, and game-based technologies. Additionally, the role of the teacher, the learning environment, and motivation are analyzed as key factors influencing the development of these skills.

**Kirish:** Bugungi kunda ta’lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri – o‘quvchilarning nafaqat bilim olishlari, balki ularni hayotda qo‘llay olish, mustaqil fikrlash va ijodiy yondasha olish ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichi bu jarayonning poydevori hisoblanadi. Shu sababli aynan ushbu bosqichda o‘quvchilarda tanqidiy va kreativ tafakkurni rivojlantirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

**Asosiy qism**. Tanqidiy tafakkur o‘quvchilarga berilgan ma’lumotlarni tahlil qilish, taqqoslash, baholash va asosli xulosalar chiqarishga yordam beradi. Kreativ tafakkur esa ularning tasavvurini kengaytirib, yangicha g‘oyalar ilgari surish, muammolarga noodatiy yechim topish qobiliyatini rivojlantiradi. Zamonaviy ta’limda ushbu ikki tafakkur turini alohida emas, balki o‘zaro integratsiyalashgan holda shakllantirish muhim hisoblanadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun tashkil etilgan dars jarayonida interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar, o‘yin texnologiyalari va ijodiy topshiriqlardan foydalanish orqali tanqidiy va kreativ tafakkurni uyg‘un rivojlantirish mumkin. Bu esa o‘quvchilarning bilimlarni chuqur o‘zlashtirishiga, mustaqil qaror qabul qilishiga hamda o‘quv jarayonida faol ishtirok etishiga xizmat qiladi.

Mazkur ishning asosiy maqsadi – boshlang‘ich ta’limda tanqidiy va kreativ tafakkurni integratsiyalashning nazariy va amaliy jihatlarini o‘rganish hamda samarali usullarni aniqlashdan iborat. Shu bilan birga, ushbu yondashuvning o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ko‘rsatadigan ijobiy ta’siri ham tahlil qilinadi.

**Boshlang‘ich ta’limda tafakkur rivojining nazariy asoslari**

Boshlang‘ich ta’lim – bu o‘quvchilarning shaxs sifatida shakllanishi, dunyoqarashi va fikrlash qobiliyatlari rivojlanishining eng muhim bosqichidir. Aynan shu davrda bolalarda bilishga qiziqish kuchayadi, ular atrof-muhitni anglashga intiladilar va o‘z fikrlarini ifoda etishga harakat qiladilar. Shu sababli ta’lim jarayonida faqat bilim berish bilan cheklanib qolmasdan, balki o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish zarur.

Nazariy jihatdan tafakkur rivoji psixologik qonuniyatlarga asoslanadi. Bolalarda fikrlash dastlab konkret obrazlar orqali shakllanib, asta-sekin mantiqiy va abstrakt tafakkurga o‘tadi. Bu jarayonda o‘qituvchining roli juda katta bo‘lib, u o‘quvchilarga yo‘naltiruvchi, rag‘batlantiruvchi va qo‘llab-quvvatlovchi sifatida ta’sir ko‘rsatadi.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlar o‘quvchini passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida ko‘radi. Bu esa tanqidiy va kreativ tafakkurni rivojlantirishni taqozo etadi. Chunki bugungi kunda axborot juda ko‘p va turli xil bo‘lib, uni tahlil qilish, saralash va yangicha yondashuv bilan qo‘llash muhimdir.

**Tanqidiy tafakkur tushunchasi va uning mazmun-mohiyati**

Tanqidiy tafakkur – bu shaxsning axborotni ongli ravishda qabul qilishi, uni tahlil qilishi, turli nuqtai nazarlarni solishtirishi va asoslangan xulosaga kelish jarayonidir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun bu ko‘nikma oddiy savollar orqali shakllantiriladi. Masalan, “Nima uchun shunday bo‘ldi?”, “Boshqacha bo‘lishi mumkinmi?” kabi savollar bolalarni fikrlashga undaydi.

Tanqidiy tafakkurning asosiy komponentlariga tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish, baholash va xulosa chiqarish kiradi. Ushbu jarayonda o‘quvchilar dalillarga

asoslanib fikr bildirishni o‘rganadilar. Bu esa ularning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi va noto‘g‘ri xulosalardan qochishga yordam beradi.

Boshlang‘ich ta’limda tanqidiy tafakkurni rivojlantirish uchun muhokama, savol-javob, matn tahlili, kichik guruhlarda ishlash kabi metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi. Natijada o‘quvchilar o‘z fikrini erkin ifoda etishga, boshqalarning fikrini tinglashga va baholashga o‘rganadilar.

**Kreativ tafakkur tushunchasi va rivojlantirish omillari**

Kreativ tafakkur – bu yangilik yaratishga yo‘naltirilgan fikrlash turi bo‘lib, u o‘quvchilarning tasavvuri, fantaziyasi va ijodiy qobiliyatlari bilan chambarchas bog‘liqdir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari tabiatan ijodkor bo‘lishadi, ammo bu qobiliyatni rivojlantirish uchun mos muhit va sharoit zarur.

Kreativ tafakkur o‘quvchilarga muammolarga noodatiy yondashish, bir nechta yechim variantlarini taklif qilish va o‘ziga xos fikr bildirish imkonini beradi. Masalan, rasm chizish, hikoya tuzish, rolli o‘yinlar, sahnalashtirish kabi faoliyatlar bolalarning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi.

Ushbu tafakkur turini rivojlantirishda o‘qituvchining rag‘batlantiruvchi roli muhimdir. O‘quvchilarning har qanday g‘oyasi qadrlanishi, tanqid qilinmasdan qo‘llab-quvvatlanishi kerak. Erkin va ijobiy muhit kreativlikni rivojlantirishning asosiy omillaridan biridir.

**Tanqidiy va kreativ tafakkurning o‘zaro bog‘liqligi**

Tanqidiy va kreativ tafakkur o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, ular bir-birini to‘ldiradi va kuchaytiradi. Kreativ tafakkur yangi g‘oyalar va yechimlarni yuzaga keltirsa, tanqidiy tafakkur ularni tekshiradi, tahlil qiladi va eng maqbul variantni tanlashga yordam beradi.

Masalan, o‘quvchi biror masalani hal qilishda bir nechta g‘oya taklif qilishi mumkin (kreativ yondashuv), keyinchalik esa ularning har birini baholab, eng to‘g‘ri yechimni tanlaydi (tanqidiy yondashuv). Shu bois ta’lim jarayonida bu ikki tafakkur turini alohida emas, balki uyg‘un holda rivojlantirish zarur.

Bunday integratsiya o‘quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi, ularni chuqurroq o‘ylashga va asosli qaror qabul qilishga o‘rgatadi.

**Boshlang‘ich ta’limda tanqidiy va kreativ tafakkurni integratsiyalash metodikasi**

Tanqidiy va kreativ tafakkurni integratsiyalash – bu o‘quvchilarning bir vaqtning o‘zida ham tahliliy, ham ijodiy fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayondir. Bu metodika darslarni samarali va qiziqarli tashkil etishga xizmat qiladi.

Integratsiya jarayonida o‘qituvchi turli metod va texnologiyalardan foydalanadi. Darslar muammoli, interfaol va o‘quvchilarni fikrlashga undaydigan tarzda tashkil etiladi. Bu esa o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ularni faol ishtirok etishga undaydi.

**Interfaol metodlar va pedagogik texnologiyalar orqali rivojlantirish**

Interfaol metodlar o‘quvchilarni dars jarayoniga jalb etib, ularning faolligini oshiradi. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “Debat”, “Sinkveyn” kabi metodlar o‘quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Masalan, “Aqliy hujum” metodida o‘quvchilar erkin ravishda g‘oyalar bildiradilar, bu esa kreativ tafakkurni rivojlantiradi. Keyinchalik ushbu g‘oyalar tahlil qilinadi va baholanadi, bu esa tanqidiy tafakkurni rivojlantiradi.

Pedagogik texnologiyalar yordamida darsni samarali tashkil etish mumkin. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham o‘quvchilarning qiziqishini oshirib, ularning fikrlashini rivojlantiradi.

**Dars jarayonida muammoli vaziyatlar va ijodiy topshiriqlardan foydalanish**

Muammoli vaziyatlar o‘quvchilarni faol fikrlashga undaydi. O‘qituvchi dars davomida turli muammoli savollar berib, o‘quvchilarning mustaqil yechim topishiga sharoit yaratadi. Bu jarayon tanqidiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ijodiy topshiriqlar esa o‘quvchilarning fantaziyasini kengaytiradi. Masalan, hikoya davom ettirish, yangi yakun o‘ylab topish, rasm asosida matn tuzish kabi topshiriqlar kreativ tafakkurni rivojlantiradi.

Bu ikki usulni birgalikda qo‘llash o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga olib keladi.

**Integratsiyaning samaradorligi va amaliy ahamiyati**

Tanqidiy va kreativ tafakkurni integratsiyalash ta’lim samaradorligini oshiradi. O‘quvchilar bilimlarni chuqurroq o‘zlashtiradi, ularni amaliyotda qo‘llashni o‘rganadi va mustaqil fikrlashga odatlanadi.

Bundan tashqari, bu yondashuv o‘quvchilarning kommunikativ ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi. Ular o‘z fikrini aniq va ravon ifoda etishga, boshqalarning fikrini hurmat qilishga o‘rganadilar.

**O‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va ijodkorligini rivojlantirish natijalari**

Ushbu integratsiya natijasida o‘quvchilarda mustaqillik, tashabbuskorlik va ijodkorlik sifatlari shakllanadi. Ular muammolarni hal qilishda faol ishtirok etadi, yangi g‘oyalar ilgari suradi va o‘z fikrlarini asoslashga harakat qiladi.

Natijada bunday o‘quvchilar kelajakda har qanday vaziyatda to‘g‘ri qaror qabul qila oladigan, yangilikka intiladigan va ijtimoiy faol shaxs sifatida shakllanadi.

**Xulosa:** Yuqorida keltirilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich ta’limda tanqidiy va kreativ tafakkurni integratsiyalash zamonaviy ta’limning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv o‘quvchilarning faqat bilim olishiga emas, balki ularni chuqur anglash, tahlil qilish va amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Tanqidiy tafakkur o‘quvchilarga axborotni ongli ravishda qabul qilish, uni baholash va asosli xulosalar chiqarishga yordam bersa, kreativ tafakkur esa yangicha g‘oyalar yaratish va muammolarga noodatiy yondashish imkonini beradi. Ularni uyg‘un holda rivojlantirish esa o‘quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi va intellektual salohiyatini oshiradi.

Shuningdek, interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar va ijodiy topshiriqlardan foydalanish orqali dars jarayonini samarali tashkil etish mumkin. Bu esa o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshirib, ularning faol ishtirokini ta’minlaydi.

**ADABIYOTLAR RO‘YXATI:**

1. Yo‘ldoshev J.G‘. ,,Pedagogika asoslari”. – Toshkent: O‘qituvchi, 2017
2. To‘xtayeva R. ,,Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi”. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018
3. Xoliqov A. ,,Pedagogik mahorat”. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 20
4. Sattorov T. ,,Ta’lim texnologiyalari”. – Toshkent: Fan, 2017
5. Mavlonova R. ,,Pedagogika nazariyasi va tarixi”. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016
6. Ochilov M. ,,Zamonaviy pedagogik texnologiyalar”. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019
7. Abduqodirov A. ,,Ta’limda innovatsion yondashuvlar”. – Toshkent: Fan, 2021
8. Egamberdiyeva N. ,,Shaxsni rivojlantirish psixologiyasi”. – Toshkent: Noshir, 2018
9. Tojiboyev S. ,,Didaktika asoslari”. – Toshkent: Ijod press, 2017